

બનામે ખુદા.

ધસેલો—હાંખરો

એક ટુંકો શરસ.

—૦૦૦૦૦—

૫૨૩૦

સપ્તનાર—ગુલશમ.

આ કારસ સ્ટેજ કરવા વગરના સધળા હક કર્તાએ પોતાને
સ્વાધીન રાખ્યા છે, માટે આ કારસ કોઈએય કર્તાની
રમ્મ અને પરવાણુથી વના બજવવા અથવા
છપાવવા નહીં.)

ઈ. સ. ૧૯૧૪.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ભા.દ.
અમદાવાદ ગ્રાંથાલય સંગ્રહ

૬૬૬

૪૨૩૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૨૩૦

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ દસેલો ઠાપરો

વિષય ૬ - ૨

એક નાનકડો ખુલાસો.

—:—

ખુદાની અસેસથી આ એક નવો ફારસ પ્રગટ કરવાની મને જોગવાઈ મળી છે જે માટે હું આભારી બન્યો છું. એમેચ્યુઅરોને સ્વાધીન કીર્તિલાં મારા નીચલા નાટકો અને ફારસો સખ્યાબંધ વેળા રોજ થયા છે જે માર માટે એક મોટા સતોપત્તી બાબત છે.—

આથરે બહાર	ઝાહાકી દાર	“ મારો માટી ”
ચંડાલ ચાકડી	કાટાનું કટેસર	મધરાતનો પરાણો

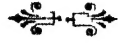
ખુદાનો હું બહુ ઉપકાર માનું છું કે મારા નાટકો અને ફારસો મુખ્યત્વે એમેચ્યુઅર ડલખા જારત્યાર કં છે, તે ઉપરાંત બહાર ગાંભીર, ડલકતા, કરાચી, ગ્રેટન, રોજે શહેરમાં પણ બજવામાં આવ્યા છે.

મને આ ફારસ વખતે અને પ્રગટ કરતા તેમજ ધી પરશીયન એમેચ્યુઅર કલ્પન પાછી પાવનો કરવાને મોપતા બારે ખુલાસા ઉપજવાનું મને એ કારણ મળ્યું છે કે મારી કામ તરફથી બજવાન તારસા પાયાનીયર ન્યુઝ પપર “જેમે જમશેદ” અને જોગદાર અવાજ પાળા “સાંજ વર્તમાન” ની જે ખરી અને થટતી કહરસનાલી કરવામાં આવે છે તમા મારી તરફનો એક નાનો ફાલો આ કામથી આપવાનો મને સતોપ મલ્યો છે.

આ ફારસના ગાયના જોડનાર મીં મેહરામશાહ ગાડેનો અને તે પોતાની કલજ મારફતે બજવા કાજે મીં મેહરવાન મીં દરાનીના હું આભાર માનું છું.

લી. એવક, ગુલશામ.

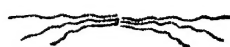
પાત્ર.

કુવરજી કેન્સાકટર	એક ધમેલો ધાખરો-ફસીનો પીતા.
ફસી	એક મોઝલો જવાન-સોરાખનો દોસ્ત
સોરાખ નામચીન...	ફસીનો દોસ્ત ખુશ મીઝઝ, રંગીયો.
રામે	સોરાખનો નોકર
અમકુલ .	ફસીનો નોકર.
કાઠિક જીસ ...	એક બ્યાજખાઉ.
શીરીન ...	સોરાખની ધણીઆળી
જાઈજી ...	કુવરજીની ધણીઆળી અને ઉમીની માતા.
જર ..	ઉમીની પાત્રાઈ અને અદરાયલી મોહરદાર.

ધસેલો ઢાંખરો.

દેખાવ ૧ લો.

[એક આરડો-વચમાં એક કોચ મુકેલો છે જે ઉપર ઢકચો
અને સુઝની છે-એક ટેબલ-એક ઇમ્પ્રોવિઝેર-એક ખુરસી.]

[શીરીન બહાર જવાને માટે નવાં કપડાં પહેરીને તૈયાર
થયેલી છે-ગીત ગાય છે]

ગાયન.

ખુમી તારી ન્યારી ગાવુ હુ દરબાર

કુલે આલમના સરદાર

તારનવાલા પાલનહાર-ખુમી તારી

આલી તુ કુદરતનો વાલી તુજ વગર દુનીયા છે ખાલી

તારી બલીસા અપર પાર-ખુમી તારી

શીરીન—આજે સારે સપરમે દહારે માંગે માટી સોરાબ મને
કેડાવવા માંગેજ આઠ વાગા ને હજુ તો જી બરાયા દાતણપાણી કરવા
મેરીમા સધાવ્યાછ. મે કેહી મુકલુ કે સવાર આઠ વાગે તૈયાર થઇ
રહેલો કે આપરે આતશખેહરામ સાથે જખશુ ને તાહથી મારા માયજીને
પર જખ નાશતો કરીને આવશું પશુ એ મવલાએ કોહટી કીધી ને આઠ
વાગા તાહ સુધી ગુપચુપ ઉધઇ રહ્યો. મને લાગેજ કે એ પોતાના
કોઇ ચોરાત્યા દોસ્તોની સાથે કેહ ખાવાપીવા ઉતરી પડવાનો હોશ ને
તેથી એમ ઘોતાઈ રહેવાના દોગ કીધા. પણ એને ખબર નથી કે મેંબી

પરભેલી જાંઘળી પાચ વરસ થયાં ગુજરીજ ને માટીને પાસરો કેમ કરવો
તેની બરાબર તાલીમ લેઈ રાખીજ.

(રામો આવે છે)

રામો—બાઈ છાબ, ગારી તીયાર થીએલી

શીરીન—બા, હું આઉંછ. સોલીને નામનો આચ્છે કાગળ લખી
રાખ્યોજ. એ વાંચશે તહારે ખરી ખુબી જાણશે.

[એક કાગળ ટેબલ ઉપર શીરીન મુકે છે અને ડરેસીંગ રૂમને
તાલુ માટે છે અને રામા સાથે જાય છે—થોડે વારે સોલી
આવેછે. સોલીના બદનમા ગજકરાક ઉપર સદરા પહોંડેલો છે—
સુરવાલ-પગમા સપાટ—અને માથુ ઉંઘાડું સોલી ગાય છે]

ગાયન

જેઠ માથુકને બનીયો બહુ મગન, ધામધુમથી કીધા

બેઉચ્ચે લગન

આધલા લુલાતી બની બેઉ જોડી—જેઠ

પછી લગનમા પડીયુ વગણુ, દરરાજ ધરમા થાય બેઉન ધરણુ

• છુટા છેડાના થાય આખર સગણુ—જેઠ

સોલી—(ટુવાલે માહકુ નુછતો) શીરીન-ડીયર સોલલા-(આસપાસ
જેઠને) શીરીન કહા જેઠ ? એ બીલારી કેડે સતઈ બેડી કે ? શીરીન-
રામા-આ રામા

રામો—(આવે છે) જા છાબ, આયવો છાબ.

સોલી—બાઈ કહાં છે !

રામો—બાઈ તો ગારી જોરાવીને છધાયવા.

સોલી—બા-પીરાપટી !

રામો—અગરબટી-લીઈ આવુ.

સોલી—નહીરે-હુ તુને નથી કહેવો. (રામો સર સામન ઝટકે છે.)
વરી એની સાથે આતશ બેહરામ ધસરાને ને તાહથી એના સપરપુરાં
માયજીને તાહ તનાતે.

રામે।—છાપ કાંઈ મુને કીહેલું.

સોલી—નહી રે તું નથી કહેતો એના માયજી વલી એવાં બલાં માણસ કે મને જ્ઞેતાંને વાર અવરે હાથના આવનાજ લેતે. ને એનેા બાઈ વળી એવું સજ્જતનું ફરજદ કે શેકહેડ કરવાને બદલે બે ચાર ધપા મારતે.

રામે।—માયરા છાપ, બધા માકડ માયરા.

સોલી—મરી રહેતી. તું કાણુ વચે બોલાવેજી ! જા, અહીંથી હું બોલાવું ત્હારે આવજે. (રામે જાય છે)

સોલી—(પુરશીપર બેસે છે અને ટેબલપરની ચીડી ઉપર તેની નજર પડે છે) આજે ચીડી શાની ? હરફ તો મારી શીરીનના લાગેજી (વાંચે છે) મારા વહાલા પ્યારા જ્ઞેનો જીગર સોલી (શરૂઆત તો સારી છે) તમે થાકેલા પરાંગેલા પોહરેલા ઉતા તે મે તમેને જગારયા નહી ને હુંજ તમયાર થમને ગંધ. (બધરીઘણી સમજી તો ખરી જ્ઞે) તમે હવે અચ્ચાર બાર વાગા સુધી આસાયસ લેજો (ઠંકયુ, વેગીમચ ઠંકયુ) પન વરી મારી ગેરહાજરીમાં તમે કેંઠે જ્ઞેચો ને પાછા થાકી પરાગીને આવો તે મને ગમે નહી માટે મે તેનો ઉપાય ને યુકતી કરી મુકીજી. (એ તારી ! વરી યુકતી શુ કરી મુકીજી ?) તમારા બધા કપરાં ચપરા, થુટ કોટ સહ મેં ડરેસીંગ રૂમમાં મુક્યાજી ને ડરેસીંગ રૂમના બારણાને ગોદરેઝ ને બોધસતું તાલુ મારયુજી. (હે ખરેખર !) હવે હું આવું તાંહ સુધી હમણાનાજ અવતારે એસી રહેજો ને ડાહ્યા થજો. લાં તમારી હેતવતી શીરીન.

આજે હેતવતી જ્ઞેઠ કે ? જ્ઞેઠ કે આજે હેતવતી ? એનું નખોદ જાય રાંડયાંએનું, કાંઈ સમજીજી નથી મરતા. (ડરેસીંગ રૂમના બારણાનું તાલું ખેંચી તાણી જ્ઞેયછે) એ બાર એક વાગે આવશે તાંહ સુધી શું હું આજે બબરચીના અવતારે કેદ પડી રહેવશ ? કોઈ આવશે જશે તો માફ નાંખ કપાઈ જશે. એવી ચીડ ચહડેજી કે મારીને ખુનરેજી કરી મુકું.

(બહારથી બારણું ઠોકાય છે.)

સોલી—એ કાણ છે ?

રૂસી—(બહારથી) એ તો હું છેઉં—રૂસી છેઉં.

[સારાળ કોચ ઉપર સુષ્મલ્ય છે અને ગળા સુધી આઢે છે.]

સોલી—આવની. આવની, અદર આવની.

રૂસી—(બહારથી) હું અદર આવુ ?

સોલી—હા-હા-આવની, મારી શારીન તો પોતાની માયને દેર
ગેમ્મ. (રૂસી આવે છે)

રૂસી—કેમ ? સારાળ શુ છે ? કાષ્ઠ સીક છે ?

સોલી—સીક તો નથી પણ મારી બધરીની મોહકાનમાં કેદ
પડેલો છેઉં.

રૂસી—પણ છે શુ ?

સોલી—નહી બોલ્યા ના નવ ગુણ પેલા કહું તેમ 'જીવતુ
• દોજળ દુન્યામા ચાર-બધરી પરણીને પડી જાઓ પાર.

રૂસી—તુ એમ પડ્યો પડ્યો તેહલ શાની કરેછ ? મને ઉતાવળ
છેને ઉઠ ! (તેનુ આઢવાનું બેચી કહાડે છે)

સોલી—પણ એમ દોડધામમા શાનો પડ્યો હોશે ?

રૂસી—અરે મારા બાવાજી કવેટાથી આજે સવારે મુબલ આવ્યા
પુગેછ

સોલી—ધી ઇનફરનલ આદડ મેન. વળી એ ધસેલો ધાખરો
સાનો ધસડધ તનધને આવી મરતો હોશે !

રૂસી—તુ સાલળની ત્ર. તેવણે પેલુ સુનાનુ ધડીયાળ સમરાવવા
મારી ઉપર મોકલેલુ —

સોલી—ને તે આપરં ૮૦ રૂપ્યે મારગેજ મુકેલુ.

રૂસી—હા-તેનીજ ચીંતા છેતો. બાવાજી લખેછ કે મારં સુનાનું
ધડીયાલ લધને મને રટેશનપર લેવા આવજો-મારં એ લકી ધડીયાલ

હાથમા લઇનેજ હુ સ્ટેશનપર ઉતરશ તો મારે મુખ્યનુ કામ પાર પડશે.

સોલી—પણ ઘડીયાલ તો કાઢી કળુસને રૂ. ૮૦ એ મારગીજ મુક્યુંજ. કાઢી કાઠ તારો ને મારો કાંકા મામો થાયજ કે રૂપ્યા લીધા વગર ઘડીયાલ આપવાનો છે શીરીન હોતે તો તેને પટાવી સટાવીને રૂપ્યા ઉછીના લેતે.

રૂસી—રૂપ્યા તો મારી પાસે છે. મારા બાવાજીએ ખરચના રૂ. ૨૦૦ મોકલ્યાજ બાવાજી આવવાના છે, માયજી આવવાના છે, ને મારી કાકાની દીકરી-મારી અદરાયલી જરબી આવવાની છે તેથી ખરચના રૂપ્યા મોકલી આપ્યાજ.

સોલી—આલ રાખ્ટિ-અમે રૂપ્યા !-પડકા-હુરે !

રૂસી—તે આએ મો રૂપ્યાની નોટ. તું ઉતાવળે જઇને ઘડીયાલ લઈ આવ તું કાઢીને તાલ મારગેજ મુકી આવેલો તે હવે તુજ જઇને લઇ આવ.

સોલી— પણ જાઉ કેમ ?

રૂસી—કેમ વળી ! ગાડી કરીને ગમે તો જા જલ્દી કરની તો.

સોલી— પણ આવે અવતારે કેમ જાઉ !

રૂસી—પણ કપડા પહેરીને જા.

સોલી—કપડા લાઉ કહાથી ?

રૂસી—એટલે ? શુ તારી પાસે કપડાબી નથી ! મને કંઈ તારી સમજ નહી પડતી

સોલી—કહાથી સમજ પડતીકરા ? પરણું તહારે સઉ સમજશે. પહેલા કહે તેમ. “કુદી નાચી હરખઈ હરખઈને અદરાયા-એકજ વરસમા જણ્યુ કે ભાઈ પરણીને પરતાયા.”

રૂસી—મારા પેટમાં ઉઠલપાઠલ થાયજ ને આએ નખોળગીયો લુન્ગી જાંદ ગાવા ઉભોજ. હવે તું કહેવા શુ માગેજ-મારો ઓલડ

જેનટલમેન આવશે ને તોફાન ને ગડબડ કરી મુકશે મારી અદરાયલી
જરના દેખતા મારો રજોટો થવાનો.

સોલી—ત્રિકરી હુ તુંને કેહુ તે સાબલ-

[કાનમા કહીને પેનટોમાઇમથી બધું સમજાવેછ.]

રૂસી—તારે હવે ।

સોલી—હવે એ હવે.

રૂસી—કાઠિના વરની મને નીશાની આપતી હુ જમને લેઈ આવુ.
સાડા નવ તો થઈ ગીયા ને પપા અગ્યાર વાગે તો ત્રીકટોરીયા ટમ્બીનસ
પર આવી પુગશે

સોલી—એ કાઠિને મે ધડીયાલ આપેલુ ને એજ મન પાછુ
આપશે બીજા કાઠિને આપે નહી, ચીડી આપુ તોખી આપે નહી

રૂસી—પન તાહરે કાઈ ઉપાય દેખાડતી

સોલી—એક ઉપાય છે કહેવત છે કે “ભેમ્તુ જયારે નાખ્ય વસી
પસી-ઉપાય નીકળી આવે હસી-હસી.”

રૂસી—અરે હવે તુ કવીતા પછી બોલજેની. પહેલાં ઉપાય શુ છે
તેજ કેહતી

સોલી—તારા કપડાં મને કહાડી આપ. તારૂ ને મારૂ બોડો
એકસરખું છે તે તારો મુટ મન બરાબર મુટ થશે. પછી હુ દોરતો જમન
ધડીયાલ લઈ આવુ

રૂસી—હા હા એ ગોઠવણુ ધણીજ ઠીક છે.

સોલી—ત્યારે આવ મારા ડાઘનીગ રમમા-આપણે કપડા બદલી
લઈએ

[બેઠ ડાઘનીગ રમમાં જાય છે-રામો ચીમાતો આવે છે]

રામો—એ બેઠ મારા છછરાઓ છુ નાછો ગોછો રમે ? વરી કાઠ
છોગ લેતા દેખુ. મારો શેઠ એવો રગીલો કે ગળવા મહી એ રૂપા
બખરતા હોય તો તેનો ડાલ વાટલો કરે તારે જીવ ઠરે બાછ પાછે બધા

પછછા ને શેઠ મારા જેવા કરકા બગાલી. જે છેઠ પાછે બધા પછછા
હોતે તો બાર વાર દીવાર કહારને ને આંચે બધા છરછામન લીલામ
મહી થી ટેન !

(ગીત ગાય છે)

ગાયન

મારો છેતતો ગણો રગીંદા ફરે
હોય પાછે પૈછા તો મગલ કરે--મારો
બવરાવી પીવરાગ લેહેર બહુ કરાવે
મારા છેતની છાને બમે લેહેર કરીએ--મારા
• છેતનુ કહેલુ છેતાની નહી માને
ઠણકારી જગીકમા છછણી પડે--મારો

[ડરસી અંને મારામ એક બીજના કપડા પહેડીને આવે છે,
અને રાત્રી સટકી ગય છે]

સોસા—હવે હુ મલકે છ ધણુ તો પદર મીનીદમા પાછો આવશ.

ડૂસી—હા જા, જલગી આવજે--દશ વાગી ગીરાજ ન બાવાજન
આના પુગવાને હવે ફક્ત અઝર કલાક રહયાજ જા દોડી જા દીકરા.
[સોસામ ગય છે--ડરસી એબલા બેસે છ]

ગાયન

થયા હુ તે નડીઆળથી બહુ પરેસાન
ધમેલા ધાખગથી બહુ હુંયરાન--થયો
કરકા બાલુમ થઈ રૂપીઆ કઢાવીયા
બુધ્ધા કરજે બહુ કોફરાન--ધમેલા
ઘડીઆલ વગર. તોફાન ગરબર, ધાધલ ધરપચ,
રોશનપર,
કોકરો મારી આખરની કરશે ધુલધાન--થયો

ડૂસી—આવાજ વલી એવા ધમેલા છે કે રોશનપર ઘડીયાલ લખને
હુ નહી જમ પુચુ તો પદર પચાશ માણસોના દેખતા હરત

બેહોરમત કરવાને જરાખી ચુકે નહીં. હવે મારો બહાદર બેરાદર જલદી ધડીયાલ લાવશે ને હું સ્ટેશનપર દોડી પુગશ. સ્ટેશનપર મેં મારા નોકર અબદુલને તો મોકલ્યોછ-તેથી કાણુ જાણે મારી કેમ વાત બેતો હોશે. મારો-આવાજનુ સુનાનુ ધડીયાલ હરસે મારગેજ મુકા તે અગાઉ આવીને પહેલાં મને પુછી બેજે.

(ઇજ્જેરપર બેસે છે)

[રામો એક કાગળ વાંચતો આવે છે.]

રામો—(વાંચે છે) કાકલીની બહેનની માછીછાછુનો પોયરો આપરો કાચો કુવો પુરવા નીછર્યો. (રસીપર નજર પડતા) છેઠ, તમે ઇક્કા ! મારા છેઠ ગીયા ને તમે ઇક્કા રીહયા ?

રસી—હા. તારો શેઠ મારા કામે ગીયોછ પણ રામા આવ્યે તુ શું કાગળ વાંચતોતો ?

રામો—છાપને કહુ જે મારી આઇડી કાકલી, ને તેની બહેન બાનકી, ને તેની માછીછાછુ દેવકી ને તેનો પોયરો કાચો, તે કુવો પુરવા આદ્યો.

રસી—તે કુવો કાચ પુરતો હોશ ! મેલેયાન લીધે મ્યુનીસીપાલીટી બધા કુવા તો પુરી નાખેછ ત્હાર આકી રેહ્યાછ કીયો કે તેમા જઇને તે પરશે !

રામો—તે તો ગામ મઠી કુવો પુરતો દેખુ. તેને બધા પારછો બનાવવા માગે ને તે કીહે જે હું નીહ પારછો બનુ ઇમ કહીને કુવો પુરવા નીછર્યો.

રસી - તે કાર્યાને પારસી બનાવવા માગેછ !

રામો—હોવે તેનો છેઠ તેને કીહે જે પારછી કોમ નાની થાતી જતી છે, તેથી જારાં જારાં દુબરા દરવન મનીખને પારછા બનાવવાં છે ને તુભી બન. તો તે કીહે જે નીહ બનુ

રસી—પણુ તે પારસી કાચ નહીં બનતો.

રામો—તે કીહે જે પારછો બનું ને પારછીચો. મુને કોહુ નીહ દીયે ને ધીકારી લાખે ને અમારી જાતભી એને નાતબારો મુકે તો પછી-

ન રહે તમારાં ધાનજાકનો કે ન રહે અમારા રાટલા ને ભાતનો—ધોળીનો કુતરો ન ધરનો કે ન ધાટનો.

રૂસી—પણ પારસી બનીને અમારી કામમા તારો કાર્યોને વટલે તો બપડા કેવો મારે !

રામો—છેઃ મારા—બધી મતલબની દુન્યા છે. પારછા જાથે પયનીને છઠાની થાવા કીકલી બાનકી દુબરી વટલવા માગે બાકી દુબરો હોય કે ઘેગે હોય, અમાર હોય કે દોર્યો હોય; પયણુ ધરમપર ધીયાન હોય ને છછવરને માનનો હોય તો તે કબીબી બીજા ધરમમા જાયબી નીહ ને પોતાનો ધરમ છોરેબી નહી

રૂસી—શાબાશ ! તારા જેવા અજ્ઞાન અબણુ માણસે પેલા જુદદીન હીમાયતીઆને એવો તમાચો લગાવ્યોછ કે તેવો ફટકો વળી કોઈજ વાર તેઆની નકટ પીઠપર પડ્યો હોશે—શાબાશ !

(એકહેંડ કરે છે)

સીન બીજો.

એક રસ્તા—તેની બાજુએ એક ઘર.

(કાઠિ કજુસ આવે છે)

કાઠિ—પણ મને બધા કજુસ કાય કહેતા હોશે ? મારા પઈસા ગમે તો હુ ખાઈ ખરચીને ઊડાવી નાખુ કે ગમે તો પછ પછ સગી રાખુ તેમા લોકના બાપનુ શુ નખોદ વળી ગીયુ ? જ્યારે સુકી રાટલી અને જુમલાના પાત્યાથી પેટ ભરાતુ હોય ત્યારે મરઘી મટન કાય ખાવા જોઈયે ? જ્યારે લવતાંક બેવડાથી પુરતી જેન ચહકતી હોય ત્યારે વીરકી ખાંડી કાય પીવો જોઈયે ? જ્યારે આવી ડગલી ને આવા કપડાંથી અંગ ધકાતુ હોય તો કાંય કોટ કોલર ને નેકટાઈના પજારા મારવા જોઈયે ? અરે રસ્તામાં પોચાંઆ જો ધપા નહી મારતા હોયની તો હુ તો બાગેલાં માટલાં માથાપર પહેડીને ફરું. તેથીબી માંથું ધંકાઈને ખરચ ખુટણુની

જાળજાળ નહીં. મને જો કોઈ જાળખતું નહીં હોય તો “ માઈ કોઈ ખાવાનું આપો માઈ ” કરીને મહોલે મહોલે ફરીને ખાવાનું લાવીને હોજર ભરે. એથી ખરચનો ખચાવ આંખે કોપરેટીવ સીસોટીનું શુ ભણુ થશે ! તેની મોહકાનમાં અમારા વ્યાજ ઉપર તરાપ પડેછ. જરા મને ગોટપેટ સોટપેટ કરતા આવરતું હોતેની તો હુબી એક બેક ચાલુ કરીને તેનો ડીકાડર થઈને બેસતે ને દશ પદર લાખ ગાઠે બાંધી બાંધુ થતે તો સાત આઠ વરસ બટબે જઈ આવતે ને પછી માંજ કયાં કરતે. પણ આપણા નસીબજ આંધલાં તે બેક કહાડવાનું સુખ નહીં પડ્યું. (ઘરમાં જાય છે)

[સોલી આવે છે અને કાઠિના ઘર આગળ ઉભો રહી હાક મારે છે

સોલી—કાવશજી—ઓ કાવશજી કંજુસ—એ કાઠિ વ્યાજ ખાડિ—
અરે કાવના, જીવનો છે કે મરી ગીયો ?

(કાઠિ બારી વાટે જાય છે)

કાઠિ—કોણુ છે ? બા કોણુ છે ? શાનો ખુમ પાડે છે.

સોલી—એ તો હુ છેઉ—તુ શુ કરેછ શુ ?

કાઠિ—આંખે જરમન લશકર મારયુ ગીયુ તે કેસર આગળ વાંચુછ.

સોલી—કેસર આગળ ! તે જરમન શહેનશાહ કેસર તારાં ઘરમાં આવે બેઠોછ કે ?

કાઠિ—અરે નહી રે. અમારા પારખ લીલાધરની બહરી કેસર બઈ આવીછ તેની આગળ વાચુછ જરમન કેસર અહી આવે તો તેની મુછ બોરાવીને બાડો નહીં કરી નાખું કે ?

સોલી—વાર ચાલ તુ નીચે આવ, તાર કામ છે.

કાઠિ—શું કામ છે ! અહીથીજ કહેાની.

સોલી—અરે ખાનગી કામ છે, અગતનું કામ છે, તુ નીચે આવની.

કાઠિ—બપોરે ત્રણ વાગે દુકાને મળો તો કેમ ?

સોલી--નહી નહી--હમણાજ ઉતાવળનું તાકીદનું કામ છે
ચાલ નીચે આવ-એમ ઉંચે જોતાં જોતાં તો માઝ ડાકુંખી દુખી આયું.
કાઉ--ત્યારે આચે દગલી પહેરીને આવું છું.

(કાઉ બારીએથી અંદર જાય છે)

સોલી--ચીકટોરવાવાળોખી કાઝ બેવકુફ ચંડાલ મળ્યો મેં તેને
કેહયુ કે જરા જડપમાં ગાડી હાંકે તો ચારે પગે ઘાડાને એવો દોરાબો
કે પાયધાનીપર મડાવાળાનો ટોપલોજ ઉધા વાળી નાખ્યો.

(કાઉ પાછો બારી આગળ આવે છે)

કાઉ--અરે બાઈ-સોલી બા.

સોલી--હા-હા, શું કહે છે ?

કાઉ--તમે રૂપ્યા આપવા આયા છ કે લેવા આયા છ ?

સોલી--અરે આપવા આયો છ. તું નીચે આવી મરની.

કાઉ--તહારે ચાલ આવું છું.

(કાઉ બારીએથી અંદર જાય છે)

સોલી--છડાવાળાને સમજાવ્યો પટાવ્યો ને તેને ચાર રૂપ્યા
જોડ્યા ત્યારે તે દપટ પડ્યો પછી વરી સીપાઈ દાદા ઘાટે ચઢડ્યા.

(કાઉ પાછો બારીએ આવે છે)

કાઉ--સોરાબશાહ-ઓ સોરાબશાહ શેઠ.

સોલી--વળી શું કેહી મરે છ ?

કાઉ--તમે રૂપ્યા આપવા આયા છ તે રૂપ્યા રોકડા છે કે બાત
છે રોકડા રૂપ્યા હોય તો કોઠલી લઇનેજ આવું.

સોલી--નોટ લાયો છ કે બાપુ નોટ લાયો છ. તું નીચે આવી
મરની સત્યાનાશનો ગેયલા તો લોહીનું પાણી કચે છ.

કાઉ--લેવો તહારે ચાલ આવી લાગો.

(કાઉ બારીએથી અંદર જાય છે.)

સોલી--પછી સીપછ દાદાને કાલાવાલા કરીને સમજાવીને કહાડ્યો
ને તાહ એકઠા થયલા લોકોએ મારો હુરો કીધો, પછી આજે સપર

પુરા કાઢતી દુકાને ગીયો તો તાહથી ખખર મની કે એ તો કુવાપર દગડી ધાવા ગેયલો કુવાપર ખખર કહાડી તો જલ્યાયું દે દગડી સુકવીને ઘેર ગેયલો, તાગે ધકેલા પછાડા ખાતો આહી આયો, પેલો રૂસી મારે ઘેર બેઠો બેઠો કાણુ જાણુ કેમ અરફરી ધરફરી ખાતો હોશે

(કાઢિ પાછો બારીએ આવે છે)

કાઢિ—ઓ સોરાબજી ભાઈ—ઓ સોરાબજી ભાઈ

સોલી—અર તારો સોરાબજી ભાઈ મરે ને તુંખી સાથે-તું નીચે આવેછ કે નથી આવતો ?

કાઢિ—હુ એમ તમુને પુછવા માગુછ કે—

સોલી—હવે કાઠ પુછતોખી ના ને પરછતોખી ના તુ એકદમ નીચે નથી આયો તો આએ પથરા લેખને બાગીએ છુટતા મારશ

(પથરો ઉચકે છે)

કાઢિ—અરે આવુછ-આવુછ પથરા ના મારતા. માફ આહ વરસતુ માટલુ ભાગી જશે

(કાઢિ બારીએથી અદર જાય છે)

સોલી—આએ સાડા દશ થઈ ગીયા ને પલો ધસેલો ધાંખગ અરધા કલાકમા તો મુખઈ ધમરઈ આવશે ને એ બારીએથી મારે નામનુ કીરતન કરયા કરેછ

(કાઢિ આવે છે)

સોલી—કેમ બચ્યા ! તારી કાઠ કમખખતી જાગીછ કે ? હમણા પથરા મારીને તાગં ઘરની બધી ચીજ બાજફેડ કરી નાખતે.

કાઢિ—માશ ઘેરમાં પથરાથી ભાગે તેવી એકજ ચીજ છે ને તે માફ માટલુ બાકી ઘેરમાં જોવો તો એક ખાટલી ને એક કપડાંની પોટલી; બીજું કાઈજ નહીં.

સોલી—પણ તે મને એટલો વાર ખોટી કાંચ કીધો હોશે ?

કાઢિ—એ તો વેપાર ધંધાનું કામ એમજ થાય.

સોલી—લાવ-પેલુ માફ સુનાતુ ધડીયાલ મને આપી દે ને તારા આએ રૂપ્યા લેખ લે-ચાલતો ચાલતો જલદી કરતો.

કાઉ—જલદી કરતો—રાજ બાથ્યા ને દાહડી હાલી. કંઈ દગલીના છેડાએ ધડીઆલ બાંધી મુક્યુ છ કે છોડીને આપી દેવું ! એ તો હોંસામ કરવાનો, કેતામ કરવાનો, આક્રોડ ઉતારવાનો, પીપરો ઉતારવાનો, વયાજ ગણવાનું વટાવ ગણવાનું, સુખડી કાપવાની, વલટર કાપવાની

સોલી—અરે પણ જે તે કાપવું કુપવું હોય તે કાપી વહારીને નીકાલ પટાવની મને ઉતાવળ છેને.

કાઉ—તહારે આવો મારી દુકાને. હોંસામ કરી નાંખ્યે ને વ્યાજ ગણી કહાડ્યે

સોલી—ચાલ જાપુ ચાલ-કામ ગાય બનીને કસામન ઘેર જાને, પણ ગરજકે બનીને તારા જેવા વ્યાજ ખાઉને ધરે ના જતા.

કાઉ—પણ એક પુનનું કામ છે કરશે ?

સોલી—પુનનું કામ હોય તો અવગન કરશું, શું છે ?

કાઉ—મારા પારખ લીલાધરની બધરી કેસર, ઘણુંજ ભલુ આદમી છે ને ઉમર ૫૦ વરસની છે ફક્ત ત્રણજ વખત કપડા લુગડા ને ઘરણા લઇને માટીને ઘરથી પોતાના આપને ઘેર નાસી ગેઈતી

સોલી - તાહરે તો ત્રણ ભલુ માણસ.

કાઉ સાબળોતી એના ભાઇ ને ભોળાઇ વચ્ચે એને લડાવી માર્યુ તેથી ભાઇએમી બીચારીને ઘરમાથી કહાડી મુકીછ ને આવતી ત્રાલ એ બીચારીને નાત અહાર મુકવાની છે

સોલી—તાહરે તો ત્રણ ભલુ માણસ

કાઉ—એ બીચારી કેસરન વટલાતીને પારસણ અનાવ્ય ને કાઠ પારસી સાથે પરણાવ્યે તો ઘણું પુન લાગશે.

સોલી—તાહરે તુ શું એમ ધારેછ કે આવી ચોર, ઘરડી ને બુખરી બધરીને પારસીઓ વટલાવશે !

કાઉ—તાહરે શું તમે એમ ધારેછ કે લખપતીની દીકરીને કરોડપતીની બહેન તમારી કેમમા વટલવાની છે ? અરે વટલશે તો મોટે

ભાગે એવાંજ હીનાયલા હારમાર થયલાજ વટલશે આકી સારા માણસને લેવાના તો સુજમા કેના ખોલસો એવા રૂતાં ખુટા અખરો ખેખરો આવીનેજ ગુસી જશે વાસ્તે એટલું પુનનું કામ કરી લેવો.

સોલી—નહી 'આ, માફ કર. અમારે તો પાપનુંજ કામ કરવુંજ ને એવા દીનયાત્યાંથી દૂર રેલવુંજ તું ચાલ, ચાલ, હમણા પેવો પ્રમેલો ધા ખરો આવી પુગશે ને અધુ તોફાન થઈ રહેશે.

[અને જાય છે]

સીન ત્રીજું

અર્થશૂન્ય

[વીકટોરિયા ટરમીનસની બહારનો રસ્તો]

[રૂમીનો પીતા કુવરજી અને રૂમીની માના જાનજી તથા રૂમીની કાકાની છોકરી જર ઉમંચા છે-ખીલાયુ અને પોટ કોથ્થો છે]

કુવરજી—એનું નખોદ જાય એનું દુકનો તદ્દનજ અગડીને બેખડ ધુલધાની ને વાપાની થઈ ગીયોજ મે એને લખ્યુંતું કે ઘડીઆલ લેઈને ઈસતેસનપર આવજે પણ નથી એ, નથી ઘડીવાલ, નથી કાઠ કાઢ કુતર, નથી લેવા આયુ, નથી પુછવા આયું.

જાઇજી—આપાય, એમ શું રસ્તામા ફેંટા કરાજી ભે મુઆ જતા આવતા ભેયજ ને નામ ધરજી

કુવરજી—નામ ધરજી તો માઢ ધરજી-તારા બાપનું શું ગીયું દુકતાને છગાવીને તે છાપડું કરી મુકયોજ, એની મકદુર શું કે એ નહીં આવે ? એની મકદુર શું કે એ મન લેવા કોઈને નહીં માકલે ! એની મકદુર શું કે ઘડીઆલ નહીં લાવે ?

જર—કાકાજી કાકાજી એમ તમે ખુમ બરાડા ના પાડોની તો. મરેઁ મને તો ધુજરા છુટેજી

કુંવરજી—નહીં દીકરા તું ના ખીહ. એ દૂકતો હવે બસ તદ્દનજ વીખરી ગયો. વડા વડોરાંની ઇજ્જત આખરે શરમ લાજ મરવત આકોશ, અંદાજ, કંઈ મળે નહિ. કાંઈ મળે નહીં. કાંઈજ નહી

જાઈજી—અરે પન જીભરાયાને જરા રતી મોરે થયું તેથી તમે કાંઈ કુરતા હોસોજો.

કુંવરજી—મોરે થયું તો તું સાકર નાખીને મીઠું કરી નાખ. લાડ લરાવી લરાવી લરાવી લરાવીને તે અને બે ખામનો, ડારીના મુલનો ધરાજો પીળજો બનાવી મુક્યો. ચોર લુચ્ચો કાપર ઘોબા મોચી ઘાચી, એ આવે તો ખરો.

જાઈજી—જો હવે તમારે પગે પડે અને આવતાના વારમા કંઈ જજેરતા ના જો મારા એક પુરા દીકરાને કંઈ કહેના ના જો.

કુંવરજી—નહીં, કંઈ કહેવશ નહીં; આવશે તેવો આછું પાછું કરી લેવશ. તમારા બધરાંજોને શું કહું—બસ બસ બસ બધું બેહકલું વાળું થઈ ગયુંછ.

જર—કાકાજી-કાકાજી, આપરા ડસીનો બાય પેલો અબદુલ આયો.

(અબદુલ આવે છે)

અબદુલ—સલામ શેઠજી

કુંવરજી—કેમરે ? તારો શેઠ કહા છે ?

અબદુલ—શેઠ તો અહીંજ આવવાના હતા

કુંવરજી—આવવાના ઉતા તે ઉતા કહાં છે ? બોલી મગની એમ ધુવરની કાની મોતુ સાનું જોયછ ?

જાઈજી—પન એને ઘભરાવી કાય મારતા હોશો, જરા સમજાવીને પુછોનીતો

જર—તારા શેઠ ને તું સાથે ઘરથી નીકળ્યા કની ?

અબદુલ—નહીંજી, હું તો એખેલા આયો ને મારા શેઠ તો સોરાબજી નામચીનને ઘેરે ગીયાછ.

કુવરજી—નામચીન. વાહ એખી વરી સારી વાત.

જર—એ નામચીન ક્રાણુ છે ?

અખડુલ—શેઠના દોરત થાયછ ને તેવણુની કની તમારા જેવી રૂપાલી બધરીખી છે.

જર—ઓ માઈ ગોડ !

કુવરજી—સત્યાનાશ.

જાઈજી—ઓ મરેરે !

કુવરજી—ને તારે શેઠ આચ્ચ નામચીનને ઘેરે દરરોજ જાયછ કે?

અખડુલ—હાજી દરરોજ જાયછ. ને સાથે ખાયછ પીયેછખી ને સેરાખજી નામચીન ને તેવનની બધગી સાથે ક્રાઈવાર નાટકમાખી જાયછ.

કુવરજી—થઈ ચુકું-બસ-થઈ ચુકું. મારીને એનો બધા આટો કહાડી નાખુ. મારી લાકડી કહા છે? કહા છે મારી લાકડી.

જર - કાકાજી, કાકાજી તમે એમ ના કરોની તો મરેરે હવે શુ કહે

જાઈજી—મરરે પેલી પારી જીભરછ ધુજીધુજીને વાજ વગેછ ને આચ્ચે દુવાન મારીડો તો જાણે દુશમન ખુનપર ચહડયોછ

કુવરજી—એ એ હમણા કહા મુએલા છે ?

અખડુલ—મુએલા નથી, સાહેબ જીવતા છે

કુવરજી—અરે ખુખખ, હુ એમ પુછુછ કે એ નામચીનનું ઘેરે કહાં બરેલુ છે ?

અખડુલ—ભાયખલે

કુવરજી—ને તુ જાણેછ કે ?

અખડુલ—હાજી, હુ જયાર તહારે શેઠની ચીઠી લઈ જાઉંછ.

કુવરજી—ચાલ, તયારે મને તેનું ઘેર દેખાડ.

અખડુલ—સાહેબ હુ તમોને તેનું ઘેર દેખાડ ને તમે મારા શેઠને મારો તો પછી મારી ફરજ મે બજાવેલી ગણાય નહી.

કુવરજી—જેરે એ અબદુલ લાંબી ટુકી કીધીછ કની તો અહીં જ ખુણામાં દાખીને ગીસી કહાડશ ચાલ, બોલાવ વીકટોર્મને દેખાડ તેનું ઘેર—જા—દોડ.

(અબદુલ જાય છે)

જાઈજી—પણ કુવરજી તમે કોઇના પારકા ઘેરમાં જઈને ઘોઢયાઈ ના કરતાં જો ઘરડે ઘરડપણુ આપરના કાંકરા થશેજો

કુવરજી—બસ વધારે પટપટ નહીં જોઈયે મને લેવા આવવાને બદલે કોઈનાં ઘેરમાં જઈને ભરાયો એનું સત્યાનાશ જાય એનું.

જર—પણ કાકાજી હુબ્બી સાથે આવશ તો ઠીક નહીં લાગશેજો.

કુવરજી—કાવ નહીં ઠીક લાગે ! કોઈના બાપની ચોરી છે ચાલો બસ બધા ચાલો, જઈને બસ એનો પ્રજેટોજ કર્યો. એની એવી બબર લેવું, એવી બબર લેવું, એવી બબર લેવું—

(અબદુલ આવે છે)

અબદુલ—માહેબ, ભાકુતી ગારી આવીછ.

કુવરજી—ચાલો—લે આજે સામન ગારીમા આગ લગાર.

અબદુલ—આગ લગરવાની મારી પાસે મેચીસ નથી.

કુવરજી—ઉચક—ઉચક ! ઉઠાવ જલદી—

(બધાં જાય છે)

સીન ૪ થો.

(પેહેલો સીન પાછો)

[રૂસી નુરવાલ અને સદરાબર ઝગરડામા દોડતો ફરે છે]

ગાયન.

આજે આફતને પરેશાનીથી બેબર સારા અગીયારનો થશે સુમાર કહાં ગયો મારો દોસ્ત સોરાબ, ધાખરાનો મને બહુ જુલાબ

‘વાર જોતાં જોતાં, આંગ મારતા મારતાં હુ તો થયો બધાથી

બેગર—આએ

ધડીઆલ બુકો થઇ જાય, રૂમ પર આગ લાગી જાય, બધા સાથે

દટાઇ જાય

બૈરાંઆથી માટીડાઓ છે બેગર, માફ બધાને જુલિઆનો

માર—આએ

રૂસી—સાડા અગ્યાર થઇ ગીયા ને સોરાબનુ હજી ઠેકાણુ જ નહીં
મળે. એને લઈસે રહ્યો તે પુરા રવડી ગીયો ધડીયાલ વગર સ્ટેશન પર
જતે તો પપા આગળ કાર્ડબી ચોરનુ દોર અરાવી દેતે, પણ આવા
લેવીના ડરેસમા જાઉંબી કમ ને બાવાજીનેજ મોહકુ દેખાડુબી કેમ
ધડીયાલમા ડોળા ખોસતા ખોસતા ને કુદકરા મારતા મારતા હુ તો બેગર
થઇ ગીયો (રૂસીગ રૂમના ‘બારણુ’ તાલુ ખેંચે છે) સેતાનનુ જન્મ
ઉઘડતુબી નથી. તારાં ‘બારણુ’ નખોદ જાય તારાં. (‘બારણુ’ને લાન
માટે છે જ્યથી અંગુઠામા લાગે છે) અરરર બાપરે (જમીનપર બેસી
જાય છે) અગુરો લાગી ગીયારે માટીડાઓ જે હેરાન થાય છે તે આવા
ચીબાવલા, ચકડાળ ચંડાળ બધરાંઆથી. બધરાંઓ નહીં હોય તો માટી-
ડાઓ કેવા સુખી થાયજે. અરરર ! (ચોકે છે) એ ગાડીનો અવાજ શું
આયો ? આયો કે ? સોલી આયો કે ? (ખુરશી પર ઉભો થઇને બહાર
જોયછ) અરરર ! કમબખતી એનો સોલીની બધરી શરીરન આવી.
માર્યા ઠાર પોતાના માટીને બદલે આવે અવતારે મને જોઈને એ શું
ધારશે ! કહા નાસુ, કહા સંતાવુ !

[કોચ ઉપર સંદને માથા સુધી ઝાઢી લે છે]

[શીરીન ગીત ગાતી લલકારતી આવે છે]

રૂસી—એ ગીત ગાયછ ને મારા પેટમાં ગીલગીલયા દોરેછ

શીરીન—કેમ લાલાજી, ઘેરમાં ખુબ મજલ કીધી કે !

રૂસી—મજલ કેવી કીધી તે તો મારો જીવજ જાણેછ—અંગુઠામા
હજી કલતર થાયછ રે મારા બાપ !

